

Elvis Bošnjak

Kazalište uzvraća udarac

Razgovarala Lada Martinac Kralj

Ako je ova civilizacija odustala od čovjeka kao duhovnog bića i označila ga kao biće novčanika, to ipak ne znači da mi ne možemo, pojedinačno, izabrati duh kao prioritet.

Elvis Bošnjak

Aleksandar Abramov. Tko se sjeća tog imena? Abramov, mladić koji je izdahnuo na pločniku u centru Rijeke u prosincu prošle godine. Uzrok: batine koje je dobio od trojice njemu nepoznatih mladića. Neposredno prije toga svi su stajali u redu za tople sendviče. Ako u internetsku tražilicu upišete "Rijeka nasilje", možete naći Aleksandrove fotografije. Na jednoj izlazi iz mora poslije ronjenja okružen mladima koji ga gledaju.

Ako napišete u tražilicu "Zagreb nasilje", možete naći članak o 15-godišnjaku koji je elektrošokerom u tramvaju istukao 16-godišnjaka uz pomoć još dvojice prijatelja. Događaj se zbio

nepuna dva mjeseca prije napada na Aleksandra Abramova. Nekoliko mjeseci prije toga u Splitu su u jednom kafiću ostali (samo) bez zuba dvojica mladića od 19 i 24 godine, a pretukao ih je 22-godišnjak. U međuvremenu se u Osijeku održao znanstveno-stručni skup s nazivom "Nasilje nad djecom i među djecom".

U istoj toj godini, 2009., u Splitu je osnovano Kazalište PlayDrama koje je kao svoju prvu predstavu publici ponudilo hrvatsku praišvedbu *Udarca*. Riječ je inscenaciji dokumentarne drame njemačkih autora Andresa Veiela i Gesine Schmidt nastale na osnovu krvavog događaja u kojem dva brata (23 i 17) i njihov prijatelj (17) ponižavaju, zlostavljaju, napadaju, premlaćuju, ubijaju i zakapaju svojega poznanika i prijatelja (16). Sve se zbiva u najljepšem selu Njemačke u koje su autori teksta nakon krvavog događaja odlazili četrdesetak puta i razgovarali s

roditeljima, mještanima, prijateljima žrtve, poznanicima, predstavnicima sudstva i lokalne zajednice te na osnovu transkripta vođenih razgovora napisali *Udarac*.

Razgovaram o *Udarcu* s Elvisom Bošnjakom, umjetničkim voditeljem i producentom Kazališta PlayDrama, o razlozima za izbor ovog teksta te koliko *Udarac* trasira budući kazališni put novoosnovanoga splitskog teatra.

BOŠNJAK: *Udarac* stoga što postavlja pitanje odgovornosti roditelja za ono što se događa s djecom. Djeca se radaju potpuno slobodna, a roditelji i šira društvena zajednica metodama koje uljudbeno nazivamo odgojem od njih stvaraju suvremene ljude ovisne o potpuno plitkim i lažnim potrebama. Svjesno i nesvjesno proizvodimo suvremene robove, zadojene bezvrijednim totemima jedne promašene civilizacije. Kada bismo bar jednu generaciju poštedjeli naslinog upakiravanja u besmislenu kalupe, možda bismo stvorili sretnu ljude. No, čini mi se kako mi ne bismo mogli podnijeti njihovu slobodu. Nietzsche je rekao

U Hrvatskoj, na žalost, ukoliko niste zavezani za politički vrtuljak, bez obzira tko ste, ili što ste, ili koje je kvalitete vaša misao, uvijek ste Glas vapajućeg u pustinji. Uzaludnost tog vapaja može djelovati obeshrabrujuće, no možda je smisao u samom vapaju.

Vrlo često u razgovorima s društvenim djelatnicima osjećam kako je važno tko sam ja, koga poznajem ili kakve su moje političke pozicije ili, još gore, kakav je dojam netko o tome stekao ili što mu je netko drugi prenio o tome što on misli da ja mislim. Odbijam razgovarati na takav način.

kako su roditelji posljednji ljudi koji bi trebali imati djecu. Za mene je ta tvrdnja bolno logična. Ne mislim da *Udarac* određuje put kazališta PlayDrama. Izvjesno je da će PlayDrama na scenu donositi svježe dramsko pismo. Ono ne mora nužno biti društveno angažirano, ali mora svakako biti ljudski angažirano. Nadam se da će reperitarom PlayDrame dominirati hrvatski dramski tekst.

KAZALIŠTE: Koliko je moguće danas u Hrvatskoj pozicionirati dramski teatar kao sugovornika u pitanjima društvene problematike? Koliko su njegove mogućnosti da izazove dijalog, skrene pozornost?

BOŠNJAK: U Hrvatskoj, na žalost, ukoliko niste zavezani za politički vrtuljak, bez obzira tko ste ili što ste, ili koje je kvalitete vaša misao, uvijek ste Glas vapajućeg u pustinji. Uzaludnost tog vapaja može djelovati obeshrabrujuće, no možda je smisao u samom vapaju. Vjerujem da se kazalište obraća svakom pojedinom gledatelju. Uvijek se sudaramo s pitanjem ima li kazalište danas smisla? Može li ono mijenjati svijet? Ledenjaci će se i dalje topiti i tu kazalište ne može ništa. No, ja vjerujem da je kazalište učinilo boljim ljudima mnoge koji ga rade pa i one koji ga prate. Ako je svaki čovjek jedan svijet, onda je odgovor "da", kazalište može mijenjati svijet. Umjetnost i filozofija su svečanost ljudskog duha. Ako je ova civilizacija odustala od čovjeka kao duhovnog bića i označila ga kao biće nov-

čanika, to ipak ne znači da mi ne možemo, pojedinačno, izabrati duh kao prioritet. Čovjek uglavnom misli da je za njega već sve izabrano. No nije, mi ipak možemo izabrati sami.

KAZALIŠTE: Kako ste surađivali s udrugom "Most" koja se bavi psihosocijalnom podrškom mladih s problemima u ponašanju? S kim ste još surađivali i imate li namjeru i dalje oblikovati svoje aktivnosti izvan kazališne scene i biti prisutni na taj način u gradu, dakle, sredini kojoj se kao prvo obraćate?

BOŠNJAK: Sudjelovao sam u akciji udruge "Most" u kojoj su se prikupljala sredstva za pomoć beskućnicima. Oduševila me je njihova energija, njihova vedrina, iako se

S jedne strane smrt je bolna činjenica koja razara živote onih koji ostaju, ona je trajna patnja kojoj ne možemo okrenuti leđa, a s druge strane ona je samo roba koja se dobro prodaje.

bave vrlo teškim problemima. To su uistinu veliki ljudi. Imati druge kao centar svog svijeta za mene je težnja vrijedna divljenja. Kada smo se odlučili za *Udarac* htjeli smo pokazati kako kazalište ne mora, makar bilo i angažirano, samo ilustrirati. Nazvao sam Đordanu Barbarić, voditeljicu *Mosta*, i pitao je želi li sudjelovati u provedbi jedne šire akcije, kako bismo pokušali dublje razmotriti problem. Ona je pristala i uistinu smo uživali u toj suradnji. Svakako bih volio raditi i dalje na ovakvim projektima.

KAZALIŠTE: Kakve su reakcije onog ciljane publike, dakle, mladih? Je li predstava potaknula razgovore o temi nasilja ili uglavnom ostala promatrana kao kazališni čin?

BOŠNJAK: Mislim da nitko nije izašao ravnodušan s predstave. Mlađi gledatelji bili su jako uznemireni onim što su vidjeli. Cijela akcija *Udarac* imat će i svoj nastavak. Zajedno s udrugom *Most* i splitskim gimnazijama napraviti ćemo predstavu o maloljetničkom nasilju koju će napisati i odglumiti učenici. Uvijek u njihovo ime govori netko stariji, nas zanima da oni sami izraze svoj stav. Tom prilikom objavit ćemo i zbornik u kojem će biti i neke njihove reakcije na predstavu *Udarac*.

KAZALIŠTE: Možeš li prokomentirati odabir makedonskog redatelja Martina Kočovskog. Moram reći da me se njegov brehtijanizam dojmio maštovitosti, provokativnosti, pa i drskošću u skakanju po raznim asoci-

Dva filmska festivala pa i PlayDrama i gibanje koje u posljednje vrijeme imamo na neovisnoj sceni moglo bi pomoći da se konačno ustanovi nekakav splitski kulturni front. Samo bi netko trebao biti pametan i uvidjeti kako bez kulture nema ni grada ni građana, ako je interes imati grad i građane.

jativnim nivoima, a da se pri svemu tome osjeća i rad uložen u glumce, kako one mlade, tek stasale (Lana Hulenčić, Marko Petrić, Duje Grubišić, Anastasija Jankovska), tako i u one s iskustvom, glumačkim i ljudskim (Snježana Sinovčić Šiškov, Trpimir Jurkić).

BOŠNJAK: Gledao sam *Bubnjeve u noći*, Brechta kojeg je radio u Prilepu, svidjela mi se energija koju se moglo vidjeti na pozornici. Brecht je i inače u središtu njegova zanimanja. Mislim da je Martin uspostavljajući odnos između smrti jednog dječaka, intimnoga gubitka koji nas teško pritišće s pozornice, i smrti kao medijske atrakcije uspostavio zanimljiv i ironičan kontrapunkt. S jedne strane smrt je bolna činjenica koja razara živote onih koji ostaju, ona je trajna patnja kojoj ne možemo okrenuti leđa, a s druge strane ona je samo roba koja se dobro prodaje. Smrt drugih, smrt onih koji nas se u stvari ne tiču, stavlja nas u poziciju veselih voajera tuđe nesreće.

Divna je stvar što su se u Splitu pojavile generacije mladih glumaca. Oni nose neku svoju energiju, ali rekao bih da su i Trpimir i Snježana, glumci koji su dosegli glumačku zrelost a da nikada nisu prestali tražiti i nalaziti novo u sebi, još uvijek vrlo mladi. Zato volim raditi s njima. Oni su jednako mladi kao i Lana, Duje, Marko ili Anastasija.

KAZALIŠTE: A sad – Split. U onim neizbježnim anketama "što je po vašem mišljenju najvažniji događaj u prošloj godini" spominje se osnivanje i početak rada Kazališta PlayDrama. Kako bi ti opisao današnji trenutak Splita? Koliko je on "kriv" za PlayDramu?

BOŠNJAK: Ja često za Split kažem da je Saturn koji guta svoju djecu. Mnogi su iz Splita otišli a da to nisu željeli. Čovjek se nakon nekog vremena umori lupati glavom o zid. Split je rastjerao svoje umjetnike ravnodušnošću maćehe koja gura od sebe tuđu djecu. Ljudi koji su vodili ovaj grad godinama su njegov identitet gradili na sportu i lakoglazbenim sadržajima. Zašto? Zato jer je tako lakše

Lana Hulenčić, Trpimir Jurkić, Anastasija Jankovska i Duje Grubišić

umiliti se narodu. Lakše im je gurnuti nešto površno u što ne treba upregnuti mozak. Lakše je upravljati takvim mozgom. Zato se grade Arene, a ne grade se kazališta. Nitko me ne može uvjeriti da je gradnja Arene bila važnija od završetka Doma mladih. Rezultat toga je da Split danas nema kulturnu scenu. On ima kulturne sadržaje, ali oni su vrlo često plod nastojanja pojedinaca, a ne neke smišljene kulturne politike. Neovisna kulturna scena je zatrpana u bunkeru. Za nju se ne otvara prostor, a ona zapravo radi propuh. U pozitivne pomake svakako spada otvaranje Galerije umjetnina, otvaranje izložbenog prostora u staroj Gradskoj vijećnici. Dva filmska festivala pa i PlayDrama i gibanje koje u posljednje vrijeme imamo na neovisnoj sceni moglo bi pomoći da se konačno ustanovi nekakav splitski kulturni front. Samo bi netko trebao biti pametan i uvidjeti kako bez kulture nema ni grada ni građana, ako je interes imati grad i građane.

KAZALIŠTE: Od vaše ideje do postavljenja *Udarca*, igranja predstave, a sad već i rada na drugoj predstavi, ljudi na čelnim gradskim pozicijama su se potpuno promijenili. Kakva sve imaš iskustva u radu s ljudima iz te strukture? Kako je bilo, a kako jest danas?

Hrvatska drama trebala bi biti okosnica našeg repertoara i pozivam, još jednom, hrvatske dramske pisce da šalju svoje tekstove na mail@playdrama.hr

BOŠNJAK: Moj prvi kontakt s gradskim strukturama oko pokretanja PlayDrame dogodio se u vrijeme kada je članica poglavarstva zadužena za kulturu bila Tamara Visković. Nas dvoje smo se jedva poznavali. Njoj nije bilo važno ni odakle sam ni koje su moje političke opcije, ona je stala iza projekta. Rekla je: "Ja mislim da to Splitu treba, idemo u to", i bila je vrlo konkretna. Takav pristup me oduševio. Vrlo često u razgovorima s društvenim djelatnicima osjećam kako je važno tko sam ja, koga poznajem ili kakve su moje političke pozicije ili, još gore, kakav je dojam netko o tome stekao ili što mu je netko drugi prenio o tome što on misli da ja mislim. Odbijam razgovarati na takav način. Odbijam biti loptica na dnevno-političkom vrtuljku. Kao političko biće mogu se identificirati s onim što je rekao John Lennon u pjesmi *Imagine*, na manje od toga ne pristajem. Takvu opciju kod nas ne vidim i nemam namjeru ulagivati se bilo kome, čak ni radi kazališta. Od ljudi koji sada odlučuju u Gradu Splitu razgovarao sam s Anđelkom Visković i s Nansi Ivanišević. Obje su iskazale potporu PlayDrami i interes da ovo kazalište zaživi. Ne znam još što to konkretno znači, ali odgovor će stići brzo. Veliki problem nam je prostor. Bez vlastitog prostora

Snježana Sinovčić Šiškov, Marko Petrić

Trpimir Jurkić, Marko Petrić

teško je razvijati kazalište. Osim određenih sredstava za produkciju očekujem da nam Grad pomogne u rješavanju ovog problema.

KAZALIŠTE: Kakav oblik suradnje imaš s Gradskim kazalištem lutaka na čijoj sceni igrate? U kakvom ste odnosu s HNK-om Split?

BOŠNJAK: Ravnateljica Gradskoga kazališta lutaka Zdenka Mišura osoba je koja zna koliko je važno da kazalište konačno raširi svoje pipke po Splitu i zato nam je otvorila svoju scenu. Zahvalan sam i njoj i ostalim djelatnicima GKL-a jer su iznimno ljubazni domaćini. Za sada ćemo naše predstave i dalje tamo igrati, ali to ne može trajati zauvijek. Raspored igranja u GKL-u je vrlo gust i mi moramo tražiti drugo rješenje. U *Udarac* smo mogli igrati više da imamo svoj prostor. U PlayDrami radim volonter-ski, u HNK-u još uvijek ostvarujem svoju egzistenciju i dok je tako svoj posao tamo ću obavljati krajnje profesionalno. Moj odnos s HNK-om je vrlo kompleksan, u dvadeset godina nakupila se puna vreća različitih emocija. To je kazalište u kojem sam odrastao, ono me je formiralo, upoznao sam u njemu divnih ljudi, volim to kazalište i njegov sam

iskreni navijač. Veselim se kada vidim u njemu nešto vrijedno i jako me rastuži kada se događaju stvari koje kao glumac i čovjek ne mogu podržati. Recimo ukoliko da je moj odnos s HNK-om buran. Često u novinama pročitam naslove koji stavljaju u konkurentski odnos PlayDramu i HNK. Mislim da su to tendenciozne gluposti. Kazalište kazalištu ne može biti konkurencija. Kazališta zastupaju, barem bi tako trebalo biti, iste vrijednosti, bez obzira kakav je profil kazališta i kamo sreće da ih je što više.

KAZALIŠTE: Koliki je tvoj intimni ulog u nastanak ovog kazališta? Tko je sve u tome s tobom i na koji način?

BOŠNJAK: Mislim da ne mogu izmjeriti svoj intimni ulog u PlayDramu. Kazalište je i moja strast i moja ljubav i ne mogu tome uzimati mjeru. Isto tako je nemoguće uzimati mjeru uloga drugih ljudi koji podižu PlayDramu. Lina Vengoechea je suosnivačica, razgovaramo i o tekstovima i o redateljima, ali i o ostalim stvarima bitnim za rad kazališta. Moja česta sugovornica je i Nenni Delmestre. Puno prijatelja iz kazališta mi je pomoglo svojim savjetima. Za marketing i vizualni identitet kazališta zadužena je Ana Bošnjak, a za prodaju Zoran Mandić. Naš inspicijent je

Davor Lalić. Oni pomažu i oko svega ostaloga potrebnog za rad kazališta i to rade s velikim entuzijazmom bez kojeg ne bi bilo ničega. Veliko mi je zadovoljstvo dijeliti s njima to čudo stvaranja kazališta.

KAZALIŠTE: Počeli ste raditi već i svoju drugu predstavu. Radi se o novom tekstu Dubravka Mihanovića, u režiji Mislava Brečića. U drugoj stavci programskog usmjerenja Kazališta PlayDrama posebno se izdvaja interes za nove tekstove hrvatskih pisaca i namjera da oni čine repertoarni profil PlayDrame. Što će biti nova kriterija za izbor tekstova? Za čim će PlayDrama tragati u tekstovima?

BOŠNJAK: Hrvatska drama trebala bi biti okosnica našeg repertoara i pozivam, još jednom, hrvatske dramske pisce da šalju svoje tekstove na mail@playdrama.hr. Za sada smo naručili dva teksta, radi se o novim dramama Dubravka Mihanovića i Damira Karakaša. Ne mislim da bismo se trebali tematski ograničiti na, recimo, tzv. angažirane teme. Ako smo mi kazalište prouzročili onda bismo trebali tragati za onim najboljim i osnovni bi kriterij trebala biti kvaliteta. Prošle godine nismo uspjeli pronaći slobodan hrvatski tekst koji bi nas zanimao i zato smo se odlučili za narudžbe. Morate znati da mi ne možemo raditi velike podjele, čak je i šest glumaca za nas jako puno. Dakle, tražimo za tekstovima s manjim podjelama, možemo reći da nas zanima urbana tematika, jer je to publika kojoj se obraćamo, ali ne bih postavljao nikakva ograničenja. Za tekstovima ćemo i dalje tragati, ali ako ih ne pronađemo onda ćemo ih i naručivati. Hrvatska ima, zbilja, sjajnih pisaca, kako onih koji su već pisali drame tako i nekih koje, možda, na to treba potaknuti.

KAZALIŠTE: U *Udarcu*, ali i u drugoj predstavi koju sada radite, glumačko jezgro čine mladi glumci, još studenti Umjetničke akademije u Splitu. Čini mi se da su u izvrsnoj poziciji "brusiti" zanat istodobno na dva kazališna mjesta, onom u HNK-u Split i u PlayDrami (pa i u dva dječja kazališta, lutkarskom i Kazalištu mladih). Hoće li ta činjenica pomoći smanjenju odliva talenata u metropolu? Hoće li i odabir redatelja i teksta biti određen ovom činjenicom?

BOŠNJAK: Na audiciji za predstavu *Marjane, Marjane* Dubravka Mihanovića pojavilo se dvadesetak mladih glumaca. Takva situacija je u Splitu do prije nekog vremena bila nezamisliva. Ne samo da će oni obogatiti i osvežiti

postojeće pozornice već vjerujem kako će s vremenom stvarati i nova kazališta. Mislim kako je glumački studij nešto najbolje što se kazališnom Splitu u posljednje vrijeme dogodilo. Ti ljudi su nada da bi se kazalište ipak moglo nekako probiti i zauzeti mjesto koje je odavno trebalo imati u gradu kakav je Split. Možda neki od njih i odu, ali vjerujem da će većina ostati. Da bi se to dogodilo, treba im osigurati posla. Mi ćemo svakako uvijek raditi audicije, kako bi što više njih dobilo šansu. Oni su sigurno oni koji će nositi naš repertoar.

KAZALIŠTE: Gledala sam sedamnaestu izvedbu *Udarca* u Noći kazališta. Glumice koje su neposredno prije toga odigrale predstavu *Prije sna* u HNK-u Splitu i onda dotrčale u *Lutke* odigrati *Udarac* rekla su da je i "veliki teatar" bio pun. Tako je bilo u "besplatnoj" noći. Misliš li da će drugih noći i dana biti dovoljno publike za sve splitske scene?

BOŠNJAK: Splitska kazališta uglavnom su puna. Kad bi gledatelj u Splitu mogao pronaći više različitih kazališnih estetika, vjerujem da bi broj posjetitelja rastao. Oni ovog trenutka gledaju onoliko koliko im se nudi. Mislim da bi im Split u tom smislu morao ponuditi daleko više. Splitska ponuda je manjkava i kada govorimo o tzv. mainstream kazalištima. Nedostaje nam jedno dramsko kazalište, kazalište komedije, o neovisnom i alternativnom kazalištu da i ne govorim. Možda ovo može zvučati kao tlapnja kazališnoga zanesenjaka, ali ja mislim da bi u Splitu, u ovom trenutku, bez problema moglo opstati osam kazališta. Zašto ih nemamo? Zato što smo zatucani ili možda zato što je nekom u interesu da budemo zatucani? Ili, da ne ispadne kako sad razvijam neku teoriju urote, mislim da Split, još od Gaje Bulata, čeka svog vizionara, čovjeka koji shvaća kako je kultura temelj identiteta jednoga grada i da bez nje grad nije ništa do šuma besmislenog betona koji nam zaklanja nebo. Ja, na žalost, takvog čovjeka za sada ne vidim. Dok se on ne pojavi, na nama je da vapimo pa makar naš glas bio samo jeka u beskraj duhovne praznine.

Mislim da Split, još od Gaje Bulata, čeka svog vizionara, čovjeka koji shvaća kako je kultura temelj identiteta jednoga grada i da bez nje grad nije ništa do šuma besmislenog betona koji nam zaklanja nebo. Ja, na žalost, takvog čovjeka za sada ne vidim. Dok se on ne pojavi, na nama je da vapimo pa makar naš glas bio samo jeka u beskraj duhovne praznine.